



Bestemming onbekend

Greenpeace-introductie bij het rapport
'Een analyse van stromen elektronica-afval in Nederland'¹

GREENPEACE

www.greenpeace.nl

De verkoop van elektronica zoals TV's, laptops en mobieltjes is het laatste decennium explosief gestegen. Bovendien is de gebruiksduur van de apparaten steeds korter en hierdoor ontstaat er voortdurend meer elektronica-afval. Dit afval bevat veel schadelijke stoffen en wordt regelmatig gedumpt in ontwikkelingslanden zoals China en India. In deze landen zijn de milieuregels veel minder strikt en veroorzaakt het elektronica-afval enorme milieu- en gezondheidsproblemen.

Om ervoor te zorgen dat het afval goed verwerkt wordt, heeft de EU wetgeving opgesteld die producenten verantwoordelijk maakt voor hun apparaten als ze afval zijn geworden: de WEEE-richtlijn (Waste Electronic and Electrical Equipment). Electronicaproducten zijn verantwoordelijk voor het inzamelen en recyclen van hun eigen afval. Voorts moet het inzamelsysteem volgens de WEEE-richtlijn de producenten aansporen tot 'ecodesign' (milieuvriendelijk productontwerp).

Het huidige Nederlandse systeem werkt echter niet goed. De VROM-inspectie vindt bij controles elektronica-afval dat naar ontwikkelingslanden wordt getransporteerd. Daarnaast concludeerde VROM dat het Nederlandse systeem niet aan de ecodesign-eis voldoet.² Greenpeace heeft daarop adviesbureau CREM gevraagd te kijken naar de doeltreffendheid van het Nederlandse systeem. CREM onderzocht hoeveel elektronica-afval er in Nederland vrijkomt, welke stromen er lopen en of het systeem stimuleert tot ecodesign. Ook werd CREM gevraagd aanbevelingen te doen om het systeem te verbeteren.

Het systeem lekt

Het onderzoek naar de stromen elektronica-afval is gericht op de apparaten die de meeste giftige stoffen bevatten: ICT-apparatuur en consumentapparatuur, zoals DVD-spelers en TV's. Deze groepen worden ook wel bruingoed genoemd.

Uit het onderzoek van CREM blijkt dat er ongeveer 3-5 kg bruingoed per inwoner per jaar door consumenten wordt afgedankt en 7-8kg bruingoed door bedrijven, overheden en instellingen. In totaal wordt er dus gemiddeld 11,5kg bruingoed afgedankt per Nederlander per jaar. Van slechts 15% van dit giftige afval kon CREM vaststellen dat het bij een erkende verwerker terecht komt. Het systeem is dus duidelijk zo lek als een mandje.

¹ 2008. Een analyse van stromen elektronica-afval in Nederland. Adviesbureau CREM. Amsterdam.

² 2007. Neveneffecten van producentenverantwoordelijkheid in het afvalstoffen beleid. Ministerie van VROM. Den Haag

Waar zitten de lekken?

Huishoudens danken zo'n 3 tot 5 kg ICT- en consumentenapparatuur af per jaar. Slechts 1,7kg van deze 3 tot 5 kg wordt uiteindelijk goed gerecycled. De rest verdwijnt op de volgende manieren:

- Consumenten scheiden na afdanken ongeveer 56% van de ICT- en consumentenapparatuur. Dit betekent dat 44%, dus bijna de helft, van deze giftige apparaten bij het huisvuil belandt. Het eindigt dan vaak in de verbrandingsoven waarbij de giftige stoffen uit de materialen vrijkomen en materialen verloren gaan.
- Een kwart van de apparaten die wel door de consument worden ingeleverd, komt niet bij een erkend recyclingbedrijf in Nederland terecht. Deze apparaten worden waarschijnlijk illegaal geëxporteerd. Het inleveren van afgedankte elektronica door de consument is dus geenszins een garantie dat het apparaat uiteindelijk goed gerecycled wordt.
- Dit is ten eerste te wijten aan het feit dat een deel van de detailhandelaren die de apparaten inzamelen deze vervolgens niet afgeven aan het inzamelsysteem van de NVMP. Controles van de VROM-inspectie hebben aangetoond dat 11% van de detailhandelaren hun ingezamelde apparatuur afgeven aan illegale handelaren. Detailhandelaren worden ook niet gestimuleerd om het afval af te geven bij de NVMP. Ze worden door de NVMP vergoed op basis van de hoeveelheid door hen verkochte apparaten en niet voor het aantal ingezamelde apparaten. Als ze de apparaten vervolgens bij de NVMP inleveren, krijgen ze er dus niets meer voor terug, terwijl een handelaar er vaak nog wel iets voor over heeft.
- De tweede reden waarom inzameling geen garantie voor goede verwerking is, is het feit dat sommige gemeenten hun ingezamelde afval niet afgeven aan het inzamelsysteem van de NVMP, maar het net als de retailers zelf verhandelen.
- Veel afval komt dus nooit bij de NVMP terecht waardoor er geen recyclingkosten voor dit afval gemaakt worden. Maar de consument betaalt wel degelijk voor deze recycling, vaak zelfs twee keer: via de verwijderingsbijdrage en via de afvalstoffenheffing. Daarnaast verdienen sommige gemeenten ook nog eens aan het afval.
- Elektronisch afval komt verder op de afvalbergen in ontwikkelingslanden terecht via garantiegoederen. Tenminste 3% van het elektronica-afval in Nederland bestaat uit garantiegoederen. Deze goederen worden vaak naar ontwikkelingslanden gezonden voor reparatie en zijn door de VROM-inspectie ook gevonden bij export-controles. De kans dat de apparaten werkelijk gerepareerd worden is klein.

Er gaat dus veel mis bij de verwerking van ICT- en consumentenapparatuur afgedankt door huishoudens. Nog slechter is het gesteld met de apparatuur die van bedrijven, instellingen en zelfs overheden afkomstig is. Deze stroom is bijna dubbel zo groot, ongeveer 7 tot 8 kg per inwoner per jaar, oftewel 235 grote containers vol met apparaten. Er is totaal geen zicht op waar dit afval uiteindelijk terecht komt.

- Veel elektronica-afval van deze bedrijven gaat waarschijnlijk naar refurbishers en goede doelen, maar daar wordt niet bijgehouden wat er binnenkomt en waar het afval vervolgens heen gaat. Apparaten die nog werken, of gerepareerd zijn, worden vaak naar ontwikkelingslanden in met name Afrika gestuurd. Het is echter de vraag of die producten inderdaad nog werken en of er geen defecte apparaten mee worden gestuurd. Hier is nauwelijks controle op. Bovendien worden de nog werkende apparaten in die landen vaak na een korte periode afgedankt en door het gebrek aan recyclingsfaciliteiten alsnog gedumpt.
- Zelfs het elektronica-afval van de rijksoverheid wordt niet op de correcte manier afgevoerd. Dit afval wordt grotendeels ingezameld door de Dienst Domeinen, een onderdeel van het Ministerie van Financiën. Die zou de defecte apparaten af moeten geven aan een recyclingbedrijf maar in plaats daarvan worden deze verkocht aan handelaren. Hiermee wordt de kans op illegale export aanzienlijk vergroot. Het is dus goed mogelijk dat elektronica-afval van Nederlandse ministeries de leefomgeving van mensen in ontwikkelingslanden vergiftigt.

Geen stimulans tot ecodesign

CREM heeft, net als VROM in 2007, geconcludeerd dat het Nederlandse systeem niet stimuleert tot ecodesign en daarom dus niet voldoet aan de Europese wet- en regelgeving. De recyclingkosten zijn voor rekening van de consument via een verwijderingsbijdrage waardoor de bedrijven in het geheel niet geconfronteerd worden met deze kosten. Voor ICT-apparatuur betalen bedrijven voor de recycling op basis van hun marktaandeel en dus niet voor het daadwerkelijk ingezamelde afval van hun merk. Als bedrijven zodoende beter recyclebare en schonere producten zouden gaan maken, levert dit geen kostenreductie voor hen op. Het huidige collectieve systeem stimuleert dus absoluut niet om groene elektronica-apparatuur te produceren.

Aanbevelingen

Het onderzoek heeft aangetoond dat veel elektronica-afval in Nederland uiteindelijk niet op een goede manier verwerkt wordt. Bovendien stimuleert het systeem niet tot het produceren van meer duurzame producten. Het systeem moet derhalve enorm verbeterd worden. De verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij de elektronica-producenten en bij de Nederlandse overheid. Zij moeten er gezamenlijk voor zorgen dat het systeem in de toekomst stimuleert tot ecodesign en dat de talrijke lekken gedicht worden.

De Nederlandse overheid moet de implementatie van de WEEE-richtlijn verbeteren zodat er meer elektronica-afval ingezameld wordt en minder buiten beeld verdwijnt. Bovendien moet zij ervoor zorgen dat het inzamelsysteem de bedrijven stimuleert tot ecodesign. Het eerste inzamelingssysteem in Nederland sorteert het afval per producent, waardoor het mogelijk was de kosten te splitsen. Omdat de bedrijven op deze wijze betalen voor de recycling van hun eigen producten kunnen ze gestimuleerd worden tot eco-design.

Ook moet de Nederlandse overheid zich bij de herziening van de WEEE-richtlijn in Brussel hard maken voor een drastische verbetering van de implementatie bij de andere lidstaten.

De WEEE-wetgeving is de enige wetgeving die producenten individueel verantwoordelijk maakt voor hun afval en daarmee continu kan stimuleren tot ecodesign. Andere regelgeving, zoals de EuP³ en RoHS⁴ -wetgeving, kunnen ook milieu-eisen stellen aan elektronica. Maar deze eisen hebben tot doel de slechtste producten uit de markt te weren. Zij bevorderen geen innovatieve oplossingen en kunnen daarom in dit opzicht de WEEE-richtlijn allerm minst vervangen.

De elektronikaproducten moeten hun inzamelsysteem zo gaan inrichten dat zij de financiële verantwoordelijkheid dragen voor de inzameling en recycling van hun eigen afgedankte apparaten. Niet alleen in Nederland maar op alle afzetmarkten. In landen waar producenten-verantwoordelijkheid nog niet wettelijk is vastgelegd, moeten producenten vrijwillige inzamelsystemen opzetten waar mensen hun apparaten gratis kunnen inleveren. Daarnaast moeten producenten de overheden in deze landen aansporen tot het ontwikkelen van dergelijke wetgeving. Veel van hun producten worden uiteindelijk gedumpt in ontwikkelingslanden waar de gifstoffen het milieu vervuilen. Alleen als producenten hun eigen producten overal inzamelen en ecodesign toepassen, kunnen zij deze problemen oplossen.

Een aantal producenten is hier al actief mee bezig. Anderen daarentegen houden liever een collectieve verantwoordelijkheid, zodat zij de kosten voor de recycling van hun eigen producten kunnen delen met de overige producenten.

Hoe kan het systeem verbeterd worden?

- Producenten moeten zorgen dat er minder elektronica-afval bij het huisvuil eindigt door consumenten beter voor te lichten over inzameling.
- Het systeem moet de producenten individueel verantwoordelijk maken voor de recyclingkosten van hun eigen afgedankte producten door het afval na inzameling te scheiden naar producent. Op deze manier betalen producenten alleen voor hun eigen afval en ontstaat er een prikkel voor ecodesign. Als een producent schonere en beter recyclebare producten maakt betaalt hij minder recyclingskosten.
- Producenten kunnen dan ook gestimuleerd om meer elektronica-afval in te zamelen door middel van bench-marking.
- De verschillende stromen elektronica-afval moeten veel beter en intensiever gemonitord worden. Gemeenten zouden het niet meer mogen verhandelen en zouden een vergoeding moeten krijgen voor hun inzamelwerkzaamheden zodat de producenten daadwerkelijk voor de inzameling betalen en niet de consument.
- In Zweden wordt 14 kg elektronica-afval per inwoner ingezameld. Dat is drie keer zoveel als in Nederland. In Zweden wordt uitsluitend ingezameld via gemeentelijk kanalen. Nederland zou goed moeten kijken naar de succesfactoren van dit Zweedse systeem.

GREENPEACE

³ Energy using Products Directive

⁴ Restriction of Hazardous Substances regulation